

УДК 39:061.2(477.85/.87):902.2]”193»

Тамара ПАЦАЙ

ЕТНОГРАФІЧНІ ЕКСПЕДИЦІЇ ТОВАРИСТВА ПРИЯТЕЛІВ ГУЦУЛЬЩИНИ

Стаття присвячена дослідженню етнографічної експедиційної діяльності Товариства приятелів Гуцульщини, яке активно діяло на південно-східних теренах Другої Речі Посполитої у 1933—1939 рр. Основну увагу зосереджено на аналізі діяльності А. Фішера як відповідального керівника наукових проєктів. Відтворено механізм підготовки польових досліджень, з'ясовано фактори впливу на вибір наукових тем, джерела фінансування проєктів, а також встановлено головних виконавців.

Ключові слова: Товариство приятелів Гуцульщини, А. Фішер, Я. Фальковський, етнографічна експедиція.

© Т. ПАЦАЙ, 2018

У міжвоєнній Польщі було багато організацій, діяльність яких спрямовувалась на дослідження чи збереження національної спадщини. Частина з них утворилася ще наприкінці XIX ст., це поважні структури, які діють до сьогодні: Польське етнографічне товариство (Towarzystwo Ludoznawcze, RTL, далі ПЕТ), Польське Татрянське товариство (Polskie Towarzystwo Tatrzańskie), Польське краєзнавче товариство (Polskie Towarzystwo Krajoznawcze) та ін. Однак після Першої світової війни, зі зміною державного устрою і переформуванням Європи в цілому, зі зміною політичної ситуації в самій Польщі, а саме курсу на колонізацію та регіоналізм, у 30-х роках XX ст. відбувається створення низки товариств та міжорганізаційних об'єднань, що втілюють державницьку політику на місцях — Комісія наукового вивчення Східних земель (Komisja Naukowych Badań Ziem Wschodnich), Спілка гірських земель (Związek Ziem Górskich, Zw. Z. G.), яка діяла при Комісії, Товариство приятелів загородової шляхти Підкарпаття (Towarzystwo Przyjaciół Szlachty Zagrodowej Podkarpacia), Секретаріат Порозуміння польських суспільних організацій (Sekretariat Porozumiewania Polskich Organizacyj Społecznych), Товариство розвитку Східних земель (Towarzystwo Rozwoju Ziem Wschodnich), Інститут Південно-Східних земель (Instytut Ziem Południowo-Wschodnich), у цьому ж переліку є і Товариство приятелів Гуцульщини (Towarzystwo Przyjaciół Huculszczyzny). У фокусі таких об'єднань були, насамперед, т. зв. «Східні креси», тобто територія Львівського, Тернопільського та Станіславського воєводств.

Етнополітичні проблеми Польської держави 20—30-х рр. XX ст. через призму діяльності різних товариств стали популярним напрямком досліджень сучасних гуманітарних студій, серед найновіших праць відзначаємо роботи О. Лінкевич, зокрема «Scientific ideals and political engagement: polish ethnology and the 'ethnic question' between the wars» [34] та П. Дабровські — «Multiculturalism Polish style. Glimpses from the Interwar Period» [19]. Проблематиці регіоналізму в II Речі Посполитій присвячені статті А. Висоцького [40] та М. Швагуляка [16]. Проблемі українсько-польських взаємин присвячений збірник матеріалів «Українсько-польські відносини в Галичині у XX ст.», праць М. Швагуляка, В. Комара [15; 17; 13]. Окремі нюанси польської державної політики на західно-

Установчі збори Товариства приятелів Гуцульщини, Варшава, 16 грудня 1933 р. Серед інших: сидять перший праворуч Адам Фішер, четвертий праворуч — голова ТПГ, ген. Тадеуш Каспшицький, шостий праворуч ген. Болеслав Попович. Фото зі збірки Польського Національного цифрового архіву

українських землях у 20—30-ті роки ХХ ст. у роботах М. Кацпшака, Е. Худзінського, Є. Каплана, А.-А. Козловської, Л. Квіріні-Поплавського, М. Калуського [29—30, 18; 31; 42; 32; 35; 41] та ін. Фактично першим звернув увагу на динаміку наукових поглядів А. Фішера, який був керівником дослідницьких етнографічних проектів Товариства приятелів Гуцульщини, Р. Кирчів [11], а в статті «Українська тема в народознавчій парадигмі Адама Фішера» він аргументовано розібрав ці зміни на підставі аналізу наукових праць та біографічних фактів вченого [12]. Продовжив досліджувати цей напрямок Р. Тарнавський, який у своїй монографії «Кафедра етнології Львівського університету. Класичний період», розкрив проблематику народознавчих досліджень представників львівської етнографічної школи, у тому числі з погляду «тиску офіційної влади міжвоєнної Польщі» [14, с. 71—75, 100—101].

Очолювало переважну більшість згаданих дієвих та впливових товариств вище військове керівництво або ж вони безпосередньо підпорядковувалися військовому міністерству, це стосується і Товариства приятелів Гуцульщини (далі ТПГ). Цей факт яскраво свідчить про те, що етнічне питання було справою пріоритету внутрішньої політики II Речі Посполитої, а також вказує на витоки залежності, у даному випадку, етнографічних досліджень. Саме етнографічна експедиційна діяльність ТПГ буде предметно розглядатися у цій статті. Джерелом дослідження стали архівні документи та матеріали тогочасної періоди.

ТПГ було загальнопольською організацією, з садибою у Варшаві, подібно, як і інші товариства, з самого початку воно планувало відкриття філій у різних місцевостях, зокрема у Львові. Організацією осередків безпосередньо займалися чільні представники державної і військової адміністрації на місцях.

Статут ТППГ був затверджений 12 грудня 1933 р., згідно з ним перед собою організація ставила наступні цілі:

1) співпраця у плановому загальнокультурному та економічному розвитку Гуцульщини;

2) охорона особливих цінностей Гуцульщини, які являють її регіональну відмінність та становлять цінний складник у сумі природних і духовних багатств Речі Посполитої;

3) робота над раціональним використанням кліматичних особливостей Гуцульщини для оздоровлення громадян;

4) турбота та праця над розвитком туристичного, відпочинкового та оздоровчого руху на Гуцульщини [36, с. 4].

Виходячи з мети, Товариство ставило низку завдань, які були пов'язані з етнографічним дослідженням Гуцульщини, а саме проведення польових досліджень та видання наукових праць, збереження місцевого фольклору на творів народного мистецтва, які, водночас, мали відбуватися на фоні просвітницької роботи з населенням, підкреслюючи їх етнічну своєрідність, заохочуючи до збереження строю, мови, звичаїв, будівництва, ужиткового мистецтва [36, с. 5—6].

Львівське відділення ТППГ офіційно було засноване 2 лютого 1934 р. на Загальних зборах. У зборах, які проводилися у великій залі львівської ратуші, взяли участь близько 100 осіб чільних представників різних сфер, включно з воєводою В. Беліною-Пражмовським та керівником корпусу Львівського округу генералом Б. Поповичем. Вітальну телеграму товариству надіслав керівник ТППГ, заступник I віцеміністра військових справ генерал Т. Каспшицький (у 1935—1939 рр. він був військовим міністром) [38, с. 6]. Згадаємо, що президентом Львівського відділення ТППГ обрано ексвоєводу В. Голуховського, керівником секції Охорони культурних особливостей (*Ochrony Swojszczyzny*) — очільника кафедри етнології Львівського університету А. Фішера, а Наукового кола — керівника кафедри географії А. Зергоффера [39, с. 3].

Основна наукова робота Товариства здійснювалася у Науковому колі, яке мало координувати дослідницьку роботу різних осіб та організацій, а також органів державної влади та місцевого самоврядування. У Львівському відділенні ТППГ діяльність Науково-

го кола та секції Охорони культурних особливостей були тісно пов'язані, що чітко видно під час огляду фінансових питань та звітних конференцій.

На початку 1934 р. А. Фішерові надійшов лист від голови Президії ТППН ген. Т. Каспшицького, датований 28 лютого 1934 р., в якому він повідомив вченого про ухвалене рішення відкриття Гуцульського музею в Жаб'юму, який матиме наступні відділи: історичний (загальний і військовий), географічний, краєзнавчо-туристичний, етнографічний, археологічний та природничий (зоологічний, ентомологічний, ботанічний, геологічний, мінералогічний та ґрунтознавчий), лісний, господарчий. а окрім того наукову бібліотеку і абонемент белетристики, наукову станцію для приїжджих дослідників, постійну експозицію виробів народного мистецтва, науковий архів, ярмарок (у сусідньому будинку) та гостьові кімнати для науковців [6, с. 52]. У зв'язку з такими великими намірами, Т. Капшицький звернувся до А. Фішера з проханням взяти в них посильну участь, насамперед у науковому проектуванні етнографічного відділу — щодо внутрішнього розміщення, планування необхідної площі, добору необхідних наукових праць до бібліотеки, обладнання наукових кабінетів, інвентаризації збірок тощо [6, с. 52]. Разом з тим він повідомив вченому, що ТППГ має намір розпочати будівництво приміщення музею у найтисліші строки, а отже, завдяки отриманим субвенціям, формувати колекції потрібно одразу [6, с. 53]. У цьому ж листі А. Фішерові повідомлялося, що найближчим часом він отримає проект організації Музею. Копії згаданого проекту зберігаються у різних наукових установах, зокрема ми їх зустрічали у ДАІ-ФО та НБ ім. В. Стефаніка НАНУ, документ являє собою 10 стор. машинопису скріплених обкладинкою з зазначенням «шапки» — Товариство приятелів Гуцульщини — та дати й місця видання — Варшава 1934 [1, арк. 19—26]. Як довідуємося з листа від 15 березня 1934 р., А. Фішер оперативно відреагував на це прохання та надіслав потрібні матеріали, за що йому від імені ген. Т. Каспшицького подякував його ад'ютант [9, с. 55].

«Проект організації наукової станції та Гуцульського музею у Жаб'юму» дає можливість досягнути розмах діяльності ТППГ, фінансові вливання та сприяння по державній вертикалі. Безсумнівно, це велике діло рушило з місця завдяки якнайвищій про-

текції. У документі вказано, що завдяки співдіяльності державних органів управління, суспільних інститутів та окремих осіб розпочата акція, яку диктує польська національна ідея, ціллю якої є всесторонній господарчий та культурний розвиток «кресового» краю, що зрештою стане здобутком як регіональних, так і загальнодержавних інтересів [1, арк. 21—22]. Для проведення наукових досліджень у полі, було утворено музейно-науковий осередок за назвою «Гуцульський музей». Саме під цією егідою і відбувалися наукові етнографічні дослідження Гуцульщини у 30-х рр. ХХ ст.

Уже в згаданому проекті був наведений детальний план наукових робіт, зокрема у етнографічному напрямку він передбачав збір етнографічних колекцій щодо всього спектру матеріальної культури, а також відтворення традиційного гуцульського житла з повним внутрішнім та зовнішнім облаштуванням [1, арк. 24], створення якнайповнішої наукової бібліотеки та етнографічного архіву, в яких мали зберігатися польові матеріали записів духовної культури гуцулів, пісень, легенд, описи звичаїв та обрядів, колекції фотографій, рисунків та фонографічних записів, етнографічної і археологічної лабораторії — для консервації та вивчення окремих експонатів, а також мала бути збудована етнографічна експозиція [1, арк. 24 зв.].

Адам Фішер, як керівник кафедри етнології УЯК, залучив до досліджень своїх студентів та співробітників. Це була виняткова нагода отримати додаткове фінансування на власні польові дослідження та публікації. З 1934 р. до 1939 р. зустрічаємо численні листи, клопотання, рахунки та квитанції у документообізі між вченим та президією ТПП, в яких він обґрунтовує необхідність фінансування різних проектів.

Першу субвенцію на етнографічні дослідження на Гуцульщині у розмірі 2000 зл., згідно з матеріалами першого фінансового звіту, А. Фішер, через А. Зергоффера, керівника Львівського відділення Наукового кола ТПП, отримав 25 червня 1934 р. [6, с. 39]. За кілька днів, 27 червня, з отриманих коштів на 46,55 зл. було придбано фотоматеріали (кліші) для експедицій [6, с. 21, 39], а 28-го червня — Р. Гарасимчук [6, с. 35] та В. Табор [6, с. 36] підписали квитанції, у яких підтверджували отримання від ТПП через руки А. Фішера по 150 зл. на

30-денну експедицію на Гуцульщину та зобов'язувалися старанно проводити дослідження, а всі зібрані матеріали та фотографії передати Товариству, знову ж-таки через вченого. Окрім того, обидва дослідники підписали квитанції про отримання додатково по 25 зл. на проїзд потягами чи автобусами (фурманками) [6, с. 37—38], а також підтвердили отримання фотопластин різного розміру [6, с. 20]. Ці ж учасники здійснили з 26 вересня до 27 жовтня 1934 р. ще одну експедицію з Косова до Ворохти, фінансова інформація про неї викладена у другому касову звіті з субвенції на етнографічні дослідження на Гуцульщині [6, с. 71]. У поданому учасниками науковому звіті, в листопаді 1934 р., детально, до дрібниць описано маршрут та тривалість перебування у кожному пункті та згадано основні польові здобутки, приміром: пастки та вогнепальної зброї у Косові, розмова з відуном «Павлицею» Копиляком у Яворові, опис і фотографування 180-річної хати в Устеріках, старого гуцульського вулика у Жаб'юму-Ільцях, а разом з тим численні описи матеріальної, духовної та громадської культури [6, с. 72—73]. Для проведення згаданих досліджень Р. Гарасимчук та В. Табор отримали від А. Фішера 25 вересня 1934 р. ще по 180 зл. кожен з тим самим зобов'язанням передати усі зібрані матеріали ТПП [6, с. 80—81]. Згадаємо, що Р. Гарасимчук та В. Табор по експедиції, 16 листопада 1934 р. отримали ще 29,5 зл. та 29,9 зл. відповідно компенсації («вирівнювання») за фактичні витрати [6, с. 82, 83] та по 40 зл. «винагороди» за впорядкування матеріалів [6, с. 71]. Судячи з фінансових звітів Р. Гарасимчука, Товариство приятелів Гуцульщини оплачувало усі види витрат, так, серед експедиційних видатків окрім звичайних дорожніх, канцелярських та витрат на проживання, знаходимо також одяг (брюки, сорочки, взуття, білизна, шкарпетки) та подарунки для місцевого населення — різні види тютюну та цукерки для дітей [6, с. 88—90].

У період з 4 липня до 12 серпня 1934 р. етнографічні дослідження на східному пограниччі Лемківщини проводили Я. Фальковський та В. Пашницький, які витратили за час експедиції 505,6 зл. [6, с. 62], згодом, 2—10 жовтня, Я. Фальковський здійснив індивідуальну подорож — звіт про них був поданий А. Фішерові [6, с. 64]. У ньому зазначено

територію дослідження, яка включала близько ста населених пунктів, однак, через оплату лише місячного перебування, етнографічні матеріали були зібрані лише у кільканадцяти та зроблено 214 фотографій, загалом результати роботи експедиції налічували понад 100 друкованих сторінок, 1 карту, 4 таблиці та 25 клішів з фотографіями. Окремим абзацом Я. Фальковський відзначив труднощі роботи з респондентами, яких характеризував обережними, підозрілими та досить скритними, цілком незнайомими з подібними дослідженнями. Однак підкреслив, що велику допомогу їм надавали греко-католицькі священики, та відзначив, що «українці» були дуже ввічливими та гостинними, на відміну від «старорусинів» (москвофілів), які мали слабкий контакт з селом [6, s. 64].

У кінці року, 14 грудня 1934 р. у залі Польського червоного хреста під керівництвом голови відділення В. Голуховського відбулося засідання президії Львівського відділу ТПП, на якому були присутні керівники секцій, в тому числі і А. Фішер, як голова секції Охорони культурних особливостей. Це було звітне засідання, на якому керівництво секцій на підрозділів представляло роботу за поточний рік, а також знайомило з планами на наступний рік, долаючи кошторис [2, арк. 3].

Під час звіту А. Фішер, у вступі, зазначив, що в рамках секції триває робота, яка вже протягом років ведеться у Етнологічному інституті УЯК. Він заявив про наукову мету роботи — підготовку великого наукового дослідження про Гуцульщину.

Опісля вчений побудував виступ на п'яти головних напрямках наукової роботи підрозділу. По-перше він наголосив на konieczності заходів щодо виявлення ряду етнографічних явищ Гуцульщини, з цією метою секція підготувала та видала питальник, який містив 63 пункти спрямовані на виявлення особливостей та адаптовані до місцевих особливостей, окрім цього питання були істотно спрощені, щоб розширити кількість ймовірних респондентів [2, арк. 11]. За згадкою А. Фішера квестіонарі були розіслані за допомогою Відділу позашкільної опіки при Львівській кураторії вчителям загальних шкіл, а також до поліційних відділків за допомогою Комендатури державної поліції у Станіславі. Вчений згадав, що чисельні відповіді, які надійшли майже з усіх шкіл косівського, коломийського та надвірнянського пові-

тів, а також з поліцейських відділень, опрацьовуються та перевіряються, та будуть включені до чергових праць, які готуються на гуцульських матеріалах [2, арк. 11]. Завдяки такому детальному опису, нам вдалося знайти саму анкету [5, s. 35—36] у фондах вченого в архіві ПЕТ у Вроцлаві, тому вважаємо за потрібне опублікувати цей документ (у кінці цієї статті), тим паче, що бланк анкети не містив жодних підписів під егідою якого товариства чи особи був виданий, зазначено було лише назву друкарні. Саме завдяки цьому атрибуту вважаємо достовірним наше встановлення, оскільки серед фінансових витрат у 1934 р., поряд з виданням 1 тис. прим. праці С. Удзєлі «Ziemia łemkowska przed półwieczem», у звіті знаходимо відомості про друк 500 прим. питальника та оплату 10 зл., які «25 червня 1934 р. з вдячністю прийняв Клеменс Прейль, друкарня Л. Вішневського у Львові» [6, s. 60]. Згадаємо також, що з цією друкарнею А. Фішер співпрацював досить продуктивно протягом багатьох років, в тому числі видаючи «Lud».

До другого напрямку роботи секції у 1934 р. А. Фішер зарахував завершення збору емпіричного матеріалу для дослідження коломийкових та коломийково-козачкових гуцульських танців випускника-етнолога Р. Гарасимчука. Він згадав, що автор працює над темою впродовж останніх років та у 1931 і 1933 рр. зібрав багато матеріалів, фотографій, більше 100 м фільму та кілька десятків танцювальних мелодій. А. Фішер зазначив, що теперішня робота Р. Гарасимчука полягає в укладанні цих матеріалів для етнографічної монографії та створення відповідних карт, щоб представити дослідження у поважній науковій формі [2, арк. 11].

Це одним пунктом звіту з діяльності секції за 1934 р. А. Фішер назвав три наукові експедиції, дві з них були здійснені завдяки коштам призначеним Науковому колу ТПП на наукові дослідження, в яких було зібрано чисельні матеріали з гуцульської матеріальної та духовної культури, які після наукового опрацювання, за наміром вченого, мали бути видані (це згадані експедиції Р. Гарасимчука та В. Табора). Третя ж — здійснена А. Фішером за власний кошт на гуцульсько-бойківське пограниччя, однак була позапланово перервана через особисті обставини 1 серпня 1934 р [2, арк. 11].

До цього ж звіту було включено і представницько-наукову діяльність А. Фішера, зокрема він зазначив, що як голова секції брав участь у зборах делегатів ТПП у липні 1934 р. в Яремче та в засіданні Комісії з наукового дослідження Східних земель у Варшаві в листопаді 1934 р. [2, арк. 11].

У дискусії, після звіту А. Фішера, А.-Я. Сабатовський порадив долучити до колективного дослідження др. Ю. Соколовського, який займався вивченням забобонів у народній медицині Східних земель та mgr. Ф. Херода, сфера наукових зацікавлень якого полягала у вивченні лікарських рослин [2, арк. 3], згадаємо, що відомостей про таку співпрацю не маємо.

У грудні 1934 р. А. Фішер як голова секції збереження культурних особливостей львівського відділення ТПП звернувся до Головної президії Товариства у Варшаві з тим, що задля продовження планового наміру повного етнографічного дослідження Гуцульщини необхідна квота у розмірі 1 тис. зл., окрім того, 1,5 тис. зл. були потрібні для видання монографії про гуцульські танці, які він відзначив, будуть не лише цінними для фахівців, а й можуть стати «пропагандою регіональної краси Гуцульщини». При чому вчений підкреслив, що в суму закладено лише видатки на фотоматеріали і подорожі двох учасників експедиції, тобто необхідний мінімум [6, s. 99].

В грудні 1935 р. А. Фішер став головою президії Наукового кола, рішення Загальних зборів було затверджене на Президії ТПП, про що вчений був особисто повідомлений листом від 15 червня 1936 р., за підписами Голови президії ген. Ф. Зарицького та генерального секретаря централі ТПП плк. Л. Ліхтаровіча [6, s. 10].

Щодо засідання секції Охорони культурних особливостей Львівського відділу ТПП та її звіту за 1935 р., то, судячи з наявних документів, науковий звіт був написаний А. Фішером лише у травні 1936 р. [2, арк. 14], а фінансовий, сформований Я. Фальковським, — датований груднем 1935 р. [6, s. 28—29]. Діяльність секції проводилася спільно з Науковим колом. Її члени продовжували розпрацьовуватися наукові напрямки попередніх років. Насамперед, А. Фішер відзначив експедиційні відрядження на Гуцульщину Р. Гарасимчука, В. Табора та Я. Фальковського [2, арк. 14].

У архіві збережено чернетку подання А. Фішера до Президії Фондації національної культури (далі ФНК) через Наукове коло ТПП, у якому вчений, як керівник наукових досліджень, просив про фінансування чергової етнографічної експедиції на Гуцульщину. Зокрема, 1,5 тис. зл. для робіт на бойківсько-гуцульському пограниччі та на північній Гуцульщині, які передбачали встановлення північного та західного етнографічного кордону регіону. Окрім цього у другому пункті листа А. Фішер вказав необхідність субвенції у розмірі 2 тис. зл. на публікацію праці Р. Гарасимчука про гуцульські танці, а також ще однієї роботи — про гуцульські полонини, написаної на основі польових досліджень на Гуцульщині у 1934 р. (Я. Фальковським та В. Пашницьким) [8, s. 8].

У результаті, на польові дослідження у 1935 р. від ФНК А. Фішер отримав 1 тис. зл. — є документ, який свідчить про призначення 1 тис. зл. для проведення етнографічних досліджень на Гуцульщині та гуцульсько-бойківському пограниччі, датований 5 липня 1935 р. У цьому ж листі зазначено, що вчений зобов'язаний у грудні надіслати фінансовий та науковий звіти до Президії ФНК, до ТПП, а також надіслати по одному примірнику всіх праць, які будуть опубліковані завдяки здійсненим дослідженням [9, s. 50].

За ці кошти Я. Фальковський у 1935 р. відбув три наукові подорожі на гуцульсько-бойківському пограниччі: з 3-го липня до 12-го серпня разом з Р. Гарасимчуком були вивчені території долин Пруту, Надвірнянської та Солотвинської Бистриць та Ломниці; з 20-го серпня до 2-го вересня — спільно з Л. Попелем він досліджував гуцульські впливи на бойків на терені Нагуєвичі — Тур'є — Стрілки — Топільниця — Старий Самбір — Кобло; а з 5-го до 18-го вересня сам перебував у місцевостях Ясень — Перегінсько — Підмихайля — Калуш [6, s. 28]. Для заощадження часу та коштів дослідниками обиралося базове місце, з якого вони, використовуючи різні способи сполучення, добиралися до різних місцевостей. Окрім дорожніх та витрат на проживання до касового звіту, як і попереднього року, були включені витрати на роботу з інформаторами, хоч цього разу вони не були детально розписані, та в сукупності становили 44,1 зл. Окремим рядком до ви-

датків були включені витрати на фото- і відеоматеріали [6, s. 29].

У звіті секції А. Фішер повідомляв, що зібрані матеріали стали основою монографії Я. Фальковського «Zachodnie pogranicze Huculszczyzny. Dolinami Prutu, Bystrzycy nadwórniankiej, Bystrzycy solotwińskiej i Łomnicy», яка включала карту, 52 рисунків та 19 таблиць і є, на його думку, головним науковим досягненням Секції та пріоритетом до друку [2, арк. 14].

У третьому фінансовому звіті за отримані від ТППГ ще у 1934 р. 2 тис. зл. на етнографічні дослідження Гуцульщини від 2 квітня 1936 р. А. Фішер констатував, що кошти повністю вичерпалися 15 березня 1936 р. А витрати за 1935 р., окрім оплати за фотоматеріали і фотодрук (разом 11,97 зл.), становили: 120 зл. — винагородження В. Табору за впорядкування етнографічних матеріалів у період з 4 лютого до 8 березня 1935 р., 150 зл. — винагородження Р. Гарасимчука за опрацювання етнографічних матеріалів за час від 22 січня до 23 грудня 1935 р., та 742 зл. склали витрати Р. Гарасимчука під час експедицій на Гуцульщину (з 1—31 травня, 2 черв. — 2 липня та з 1 лист — 12 грудня 1935 р.) для завершення монографії про танці, компенсація отримана ним 15 березня 1936 р. і разом склали 1024,62 зл. [6, s. 24]. Цей звіт разом з науковими експедиційними звітами та рахунками він надіслав на адресу Головного управління ТППГ [6, s. 23].

У 1936 р. Я. Фальковський, разом з Р. Гарасимчуком, продовжував дослідження на Гуцульщині, вони були в експедиціях з 8 липня до 11 серпня на північно-східному пограниччі Гуцульщини та з 13 серпня до 15 вересня на східній Бойківщині [6, s. 70]. Результатом експедицій, згідно зі звітом про витрати на суму 900 зл., стала підготовка до друку кількох праць: «Północno-wschodnia granica huculska» (90 друк. стор., 40 рис., 10 табл., 2 карти), «Ze wschodniego pogranicza bojkowskiego» (16 друк. стор., 8 рис.), «Wschodnia Bojkowszczyzna» (130 друк. стор., 40 рис., 12 табл., 1 карта) [6, s. 68—69]. Кошти на ці дослідження (900 зл.), як і попереднього року, А. Фішер отримав від Президії ФНК, з формулюванням «на двомісячне дослідження пограниччя українських (в тексті «руських») груп горянських (гуцулів, бойків і лемків)

для двох осіб», а також мав ті ж зобов'язання щодо звітів [9, s. 49].

Як дізнаємося зі звіту кафедри етнології УЯК, у 1936 р. сам А. Фішер свою відпустку присвятив продовженню польового етнографічного дослідження Гуцульщини та перебував в околицях с. Жаб'є [4, арк. 85].

До чергових, IV Загальних зборів делегатів ТППГ, які відбулися в середині грудня 1936 р. у Львові, Головна президія товариства підготувала звіт, у якому почергово були охарактеризовані основні досягнення Комісії та Кіл [3, арк. 1—40]. У ньому було зазначено, що окремими вченими наукові дослідження здійснювалися завдяки коштам від ФНК, а отже індивідуальні звіти подавалися окремо. Незалежно від того згадано, що Комісія збереження культурних особливостей ТППГ займалася дослідженням етнографії, ткацтва та народної орнаментики, різьбярством та господарством на території переважно косівського та коломийського повітів. Дослідження проводили шестеро осіб, витрати яких склали 2300 зл. [3, арк. 24] (аналізуючи різні документи вважаємо, що цими дослідниками були сам А. Фішер, Я. Фальковський, Р. Гарасимчук, В. Табор, Л. Попель та В. Пашницький). Конкретніше у звіті згадується, що в ділянці народного мистецтва особливу увагу звернуто на сніцарські вироби, зокрема «трійці», а токарські, боднарські, коритарські, які відіграють в житті гуцулів безпосередню роль, а завдяки ритму і плоскій різьбі є мистецькими шедеврами серед виробів народних ремесел. Для їх порівняльної оцінки були вивчені музейні експонати зі збірок Львівського та Станіславського воєводств.

Вивчаючи народні вироби дослідники зосереджували увагу на виокремленні домашньої продукції, встановлюючи вплив на їхній розвиток ремесел та промислових виробів, шукали давні знаряддя праці, які свідчили про архаїчність форм народного господарювання. Окрім цього вивчали звичаї і обряди, гуцульські вірування та вбрання. Окремим абзацом у звіті згадувалося про збірку народних мелодій гри на флюєрі, кобзі та трембіті, а також каталогізацію найпоширеніших колядок і весільних пісень, з приміткою, що ці твори чекають видання окремим збірником. Також до завдань Комісії належала окрема ділянка роботи у Музеї в Жаб'ю-

му. Насамперед вони відповідали за збір колекцій, який би засвідчував етнічну відмінність регіону [3, арк. 24—25].

Відповідно до плану Наукового кола ТППГ, у 1937 р. продовжувалося етнографічне вивчення Гуцульщини. В Архіві ПЕТ зберігся розгорнутий план етнографічних досліджень на 1937 р. та низка робочих матеріалів і листів, завдяки чому, ми можемо зупинитися на цьому питанні детальніше. Вивчаючи ці документи можна фактично реконструювати ділові взаємодії А. Фішера з державними фінансовими інституціями та ТППГ, задля того, щоб домогтися чергового фінансування етнографічної роботи в полі.

Насамперед, відповідно до згаданих Я. Фальковським на засіданні Наукового кола навесні 1937 р. напрямків досліджень було підготовлено розгорнутий план польових етнографічних досліджень на Гуцульщині. Він складався з трьох частин, в яких по чергово аргументувалися напрямки, актуальність та кошторис наукових досліджень [8, s. 5—7].

Так у науковій площині дослідники мали на меті вивчити:

А. Дослідження польського елемента:

1) дослідження польського елемента, передусім шляхти на Гуцульщині, його розміщення, часу заселення, впливів;

2) фіксація польських впливів та переваг поляків у деяких ділянках народного промыслу Гуцульщини.

Для обох пунктів необхідне польове дослідження, а також архівні пошуки на місцях, у повітових місцях, Львові і Станіславові.

В. Дослідження Гуцульщини:

1) завершальні дослідження над встановленням північної межі Гуцульщини (західна і східна встановлені);

2) дослідження шляхетських традицій гуцульського села з етнографічного погляду;

3) доповнення та перевірка зібраних питальників (відповідно до фіксації найдавніших пам'яток, їх опис, фотографування та ін.) на цільї Гуцульщині;

4) порівняння і доповнення етнографічних матеріалів щодо культури гуцульського села;

5) підтвердження розподілу окремих елементів матеріальної культури характерних для Гуцульщини;

6) мосяжництво на Гуцульщині;

7) народне малярство на Гуцульщині.

С. Доповнює дослідження Гуцульщини:

1) у зв'язку з питаннями Гуцульщини та її культури потрібно провести етнографічне дослідження Підгір'я і Східної Бойківщини для встановлення:

а) спільних елементів присутніх на Гуцульщині та Підгір'ї (впливів південних з боку Снятівщини та північних від Дністра) і впливів східно-бойківських;

б) впливи Гуцульщини на Підгір'я;

с) впливи Підгір'я на Гуцульщину [8, s. 5].

Обгрунтовуючи план досліджень А. Фішер подав наступні тези (відповідно до пунктів попередньої частини), говорячи буквально наступне:

А. Дослідження польського елемента:

1) важливості дослідження цього напрямку спеціально доводити не потрібно, оскільки необхідність вивчення осередків, культурних впливів та пізнання усіх виявів польського життя на Гуцульщині є само собою зрозуміла. Ці дослідження будуть проведені в терені і вимагають також статистичного опрацювання (кількісного розміщення польського елемента в різних селах).

В. Дослідження Гуцульщини:

1) дослідження мають на меті остаточне встановлення сучасної межі Гуцульщини. Інші межі, західна та східна вже встановлені, а праці, в яких це обговорюється лежать як рукописи готові до друку;

2) дослідження шляхетських традицій в гуцульських селах з точки зору етнографа започатковані минулого, 1936 р., в Березові. Ці дослідження мають велике значення з огляду на те, що пов'язані з заселеннями місцевості та пояснюють багато питань пов'язаних з формуванням гуцульської групи;

3) кафедра етнології має питальники різноманітні дані, зокрема найстарші пам'ятки у гуцульських селах (будівництво і т. п.). Ці пам'ятки потрібно каталогізувати, описати та сфотографувати (змалювати);

4) матеріали до етнографії гуцульських сіл зібрані у 1934—1935 рр., їх потрібно лише доповнити;

5) необхідно виокремити культурні елементи притаманні лише Гуцульщині задля виокремлення їх з одного боку від чужих, а з другого — підтвердити гуцульський вплив на сусідні території;

6) дослідження мосяжництва, яке є характерним для Гуцульщини, задумане як монографічна робота, що охоплює мосяжний промысел, технічне виконання і систематизацію декоративних форм та порівняння всіх металевих виробів;

7) гуцульське народне мистецтво в ділянці народного малярства. Опрацювання проблеми з огляду на те, що мистецькі твори розпорошені що раз більше не лише по музеях, а у приватних осіб. У місцевості таких творів щораз менше. Загальноважливим та необхідним є дослідження малочисельних діючих мистецьких осередків.

С. Доповнююче дослідження Гуцульщини:

1) Дослідження народної культури Підгір'я є виключною необхідністю з огляду на питання гуцульської проблеми в цілому. Встановлення взаємовпливів в значному ступені допоможе висвітленню походження гуцульської групи в цілому. Це дослідження буде виконуватись порівняльним методом [8, s. 6].

В останній, третій частині, вчений подав фінансовий план, наголошуючи, що кожен з пунктів передбачає кількамісячне перебування на місцевості, однак задля економії часу та видатків дослідники зазначені завдання планують опрацювати одночасно. Окрім цього підкреслив, що кошти пораховано за найнижчими показниками. Власне видатки були розподілені щодо двох частини роботи:

1) тримісячної підготовчої роботи, яка полягала у аналізі статистичного розміщення польського елемента, статистичному аналізі шляхетського елемента, виділенні найдавніших гуцульських пам'яток народної культури. Вартість робіт становить 70 зл. на місяць;

2) тримісячні дослідження в полі:

1-місячне етнографічне дослідження Підгір'я, пов'язане зі становленням північної межі Гуцульщини;

1-місячне дослідження родинних традицій шляхти в гуцульських селах;

1-місячне дослідження найстаріших пам'яток народної культури в гуцульських селах.

Протягом цілого терміну передбачається вивчення польського елемента на Гуцульщині і Підгір'ї.

Вартість польових досліджень становить 650 зл. на місяць та включає:

1) проживання та харчування двох осіб — 380 зл.;

2) транспортні витрати — 130 зл.;

3) друк 240 якісних фотографій — 100 зл.;

4) дрібні видатки та оплата респондентам — 40 зл. [8, s. 7].

Ці документи разом з супровідним листом, А. Фішер надіслав до ФНК через Наукове коло ТПП

16 квітня 1937 р. [8, s. 4]. Він просив про якомога швидшу відповідь, оскільки експедиція вимагала серйозної підготовчої роботи.

Як бачимо з розвитку подій, експедиція не була профінансована у повному обсязі. А. Фішер, як і в попередні роки, отримав від ФНК 1000 зл. на експедиційні дослідження [9, s. 48], а також маємо розписку Я. Фальковського про отримання 1000 зл. за посередництвом А. Фішера від ФНК 7 липня 1937 р. на польові дослідження Гуцульщини і Підгір'я [10, s. 2]. Згідно з фінансовим звітом дослідники пробули в полі 93 дні (Я. Фальковський — 70) та витратили 1,061 зл., з яких 1 тис. отримали на дослідження, решту ж Я. Фальковський використав з власних заощаджень, обґрунтовуючи це небажанням переривати дослідження до наступного року [6, s. 16—17]. Я. Фальковський разом з В. Левицьким (студент А. Фішера, у 1937 р. захистив магістерську роботу на тему «Шпіхлір в Польщі» [4, арк. 81]) здійснили експедиційні дослідження територій західної Гуцульщини — східної Бойківщини, північно-східного пограниччя Гуцульщини, Підгір'я і Покуття.

Про діяльність Наукового кола та секції Охорони культурних особливостей у 1938—1939 рр. маємо небагато інформації. Відомо, що 19 лютого 1938 р. відбувся черговий з'їзд делегатів ТПП у Ворохті, на якому було представлено звіт за діяльність у 1936—1937 рр., у пресі знаходимо стислий виклад напрямків наукових досліджень, в тому числі і етнографічних, та видавничої діяльності [33, s. 76—77].

Уже в січні 1938 р. А. Фішер підготував чергове подання на фінансування етнографічної експедиції від Наукового кола ТПП до ФНК. Згідно з планом дослідження мали бути проведені у двох напрямках — на північно-західному пограниччі Гуцульщини та у с. Жаб'є [8, s. 11]. У розширеному плані вчений коротко охарактеризував наукові результати попередніх експедиційних досліджень та водночас обґрунтував необхідність їх продовження на північно-західних територіях та їх подав детальні територіальні межі. Він зазначив, що таке дослідження передбачає перебування на місцях протягом 3-х місяців, однак на 1938 р. заплановане проведення лише половини терміну, що, враховуючи усі видатки, для двох осіб становило б 865 зл. та додатково 130 зл. фотовитрат. Окрім цього, як згадувалося, у 1938 р.

вчені планували розпочати поглиблене етнографічне вивчення власне Гуцульщини, а саме провести місячне дослідження у с. Жаб'є. Видатки цієї частини роботи попередньо були розраховані в сумі 510 зл. та 50 зл. на фотографії [8, s. 12].

У 1938 р. можливості фінансування польових досліджень були дещо гіршими, то ж Директор ФНК у листі від 14 червня 1938 р. попросив А. Фішера визначитися з пріоритетом дослідження або Гуцульщини, або її пограниччя та дати відповідь до 25 червня [9, s. 47]. Уже 2 липня 1938 р. вченому був надісланий лист, у якому повідомлялося про виділення 750 зл. на етнографічне вивчення північно-західного пограниччя Гуцульщини, а також нагадувалося про зобов'язання надсилати звіти та опубліковані видання до ФНК та ТППГ [9, s. 46].

Таким чином, у поданні на 1938 р. А. Фішер зафіксував напрямок польових етнографічних досліджень і на наступний рік, окрім цього він, як Голова Наукового кола ТППГ, підтримував фінансування досліджень Я. Янува, Т. Ольбрихта, Я. Чекановського та П. Контного у 1938—1939 рр., які мали безпосередньо проводитися на Гуцульщині або ж пов'язані з її вивченням, та які, з його слів, як вказується у листі підписаному Генеральним секретарем ТППГ Л. Ліхтаровичем та Головою Президії ТППГ Ф. Зарицьким до ФНК, мали б не лише науково-теоретичне значення, а й практичні результати [8, s. 14].

Ювілейний Загальний з'їзд Наукового кола ТППГ, з приводу 5-ої річниці створення Товариства, мав відбутися 16—17 квітня 1939 р. У зв'язку з цим Б. Заборський, генеральний секретар НК, надіслав А. Фішерові листа, у якому просив підготувати 10-хвилинну доповідь, яка б включала у себе інформацію про кількість праць виконаних з ініціативи ТППГ, стану наукового дослідження Східних Карпат та головних вимог для подальших етнографічних студій [6, s. 2]. Загалом планувалося включити у порядок денний 25-ть виступів, які б представляли різні ділянки діяльності. До з'їзду також готувалася виставка, яка б висвітлювала наукові здобутки Товариства, з цього приводу Б. Заборський просив допомоги вченого у підготовці та відборі експонатів [6, s. 2—2 зв.]. На жаль, детальнішої інформації про цю подію поки-що не маємо, так само як і про експедиції 1939 р. Відомо лише, що Я. Фальковський

у лютому 1939 р. отримав стипендію румунського уряду та університетську відпустку для виїзду закордон, з цього приводу А. Енгелькінг та О. Лінкевич, ґрунтуючись на дослідницьких планах Я. Фальковського, припускають, що він міг здійснювати дослідження на Буковині [20, s. 66]. Принаймні у кінці квітня Я. Фальковський, очевидно, перебував закордоном та мав затриматися, про це свідчить зміст листа (чернетка) Ю. Гайєка до нього [7, s. 283]. А ось випускники кафедри етнології магістри В. Ягелло, Т. Тварецький, Є. Бересь та В. Табор у експедиційному сезоні літа 1939 р. працювали за фінансової підтримки та на замовлення новоствореного Інституту Південно-східних земель на території Львівського воєводства, 2-го вересня 1939 р. Ю. Гайєк звертався до А. Фішера з проханням посприяти передачі зібраних матеріалів на збереження [7, s. 777].

Етнографічна діяльність ТППГ позначилася суттєвими науковими здобутками. На кошти Товариства Я. Фальковський здійснив дослідження пограниччя Гуцульщини, Р. Гарасимчук — гуцульських танців, окрім цього реалізовано низку менших наукових проектів. А. Фішер згуртував колектив молодих дослідників та ефективно курував їхню діяльність, піклуючись, в тому числі, і про їх матеріальне забезпечення. Протягом 6-ти років діяльності було здійснено не менше 12-ть етнографічних експедицій, результатами яких стали щонайменше 9-ть опублікованих монографій [21—28; 37], за рахунок субвенцій ТППГ видано чотири праці та описаний питальник [37; 22—23; 27; 5, s. 35—36]. Незважаючи на відомі упередження, зокрема свідоме уникання дослідниками визначення гуцулів, бойків та лемків українцями, для сучасних дослідників ці напрацювання є добрим джерелом та підґрунтям для досліджень етнографічного районування України та різних елементів народної культури етнографічних груп українських горян.

Питальник інформаційний [5, s. 35—36]

Назва селі і повіту

Ім'я та прізвище респондента

Питання:

1. Чи народ збирає фрукти та ягоди за допомогою спеціальних знарядь, прим. дерев'яних грабків для збирання чорниць?

2. Чи населення вживає дикі рослини як поживу в часи голоду чи переднівку?
3. Чи використовуються пастки на звірів та птахів, в тому числі на дрібних домашніх шкідників?
4. Чи займаються рибальством, за допомогою яких знарядь?
5. Чи існують місцеві породи свійських тварин, прим. гуцульського коня, короткогогої корови, овець?
6. Чи існують особливі форми пастушарства у зв'язку з триманням домашньої худоби?
7. Чи тримають бджіл, в яких вуликах?
8. Чи використовує населення давні землеробські інструменти: різні (дерев'яні) рала, серпи, коси, вила, ціпи, мотики. Потрібно звертати увагу лише на саморобні вироби, не фабричні. Особливої уваги вимагають циганські вироби, напр. серпи.
9. Чи використовуються кресало, кремній чи вогняне сверло для запалювання вогню?
10. Як готує населення їжу і що найчастіше вживає?
11. Чи використовуються ступи та жорна?
12. Глиняний посуд ліплять лише гончарі чи й звичайні селяни?
13. Чи існує народна обробка металу, прим. ковальство, слюсарство, ливарство і т. п.?
14. Чи є у селі теслі, столярі, гонтарі, колодії, ложкарі та інші майстри по дереву?
15. Чи є переробка льону та коноплі на пряжу та тканину, які знаряддя при цьому використовуються?
16. Чи існує лозоплетіння та кошикарство?
17. Чи поширене народне гарбарство, римарство, кушнірство?
18. Чи роблять вироби з рогів та кісток?
19. Чи переробляє вовну на сукно, верети та килими?
20. Чи населення зберегло давній народний стрій і який одяг відрізняється від навколишніх сіл?
21. Чи має населення якісь особливі форми прання та прасування?
22. Чи мають правила народної гігієни та косметики?
23. Чи є в селі старі хати, принаймні кількадесятирічні і чи відрізняються від них сучасні будинки?
24. Які домашні інструменти знаходяться в хаті, чи є серед них саморобні?
25. Які є печі та каміни в хатах?
26. Як давно почали освітлювати житлове приміщення?
27. Які знаряддя використовуються для носіння тягарів? (торби, носила і т. і.)
28. Чи відбувається комунікація за допомогою воїв, чи лише верхи на коні?
29. Які види саней використовуються і чи лише взимку?
30. Чи взимку використовують лижі або «раки» для ходіння по льоду?
31. Як запрягаються воли чи коні до возу або плуга?
32. Чи населення використовує човни та плоти?
33. Чи весілля святкуються згідно з давніми звичаями і в якій порі року їх найчастіше можна побачити?
34. Чи під час похорону дотримуються давніх звичаїв, напр. чи грають на трембітах?
35. Які існують звичаї прийняття молодого парубка в косарі?
36. Чи існує звичай спільного прядіння, т. зв. прядки, вечорниці?
37. Які обряди використовує населення при будівництва нової хати і під час переселення до нього?
38. Які є звичаї при оранці, сівбі та жнивах?
39. Які з календарних обрядів святкуються найурочистіше?
40. Чи є якісь урочистості протягом року, які мають місцевий характер, прим. відпусти або великі ярмарки?
41. Чи народ має якісь юридичні чи суспільні правила, які відрізняються від звичаєвого права, напр. що стосуються індивідуальної власності чи пошани старших?
42. Чи населення розповідає про душі та блукаючі духи?
43. Чи вірять у надприродні істоти, напр. упирів, русалок, полудниць, змор, топільців, вовкулаків?
44. Чи знає населення ворожіння та чари?
45. Яким зіллям лікують чи спеціально відрізняють окремі рослини з цією метою?
46. Що розповідає народ про небесні тіла (сонце, місяць, зірки, комети) і атмосферні явища?
47. Чи виявляють пошану вогню та воді?
48. Що населення розповідає про тварин та рослини і які з них наділяє особливою пошаною?
49. Народні способи лічби часу і міри.
50. Чи розповідають якісь місцеві передання?
51. Чи співають пісень і в яких спеціальних нагодах?
52. Чи мають прислів'я, загадки, короткі оповідання?
53. Чи створюють народні вистави, прим. шопку, Маланку і т. п. і під час яких святкувань?

54. Чи відоме малювання на стінах хати чи всередині житлового приміщення?

55. Чи прикрашають житло витинанками, квітами чи т.зв. павуками, що звисають зі стелі?

56. Чи є в селі майстри народних ікон на склі або різьбярі дерев'яних фігур чи хрестів?

57. Чи є в селі особливо вмілі вишивальниці?

58. Чи малюють писанки і які, однобарвні чи різнокольорові?

59. Які знають музичні інструменти, особливо давні, напр. трембіти, дуди і т. п.?

60. Які населення танцює танці і як їх називає?

61. Чи відомі якісь ігри, в яких беруть участь не лише діти, а й молодь і навіть старші?

62. Чи є взагалі в селі старші люди, які охоче розповідали б про давні звичаї?

63. Прізвища осіб, які надали інформацію з поданням номерів, до яких відносяться ті відомості.

1. Державний архів Івано-Франківської області (ДАІФО). — Ф. 370. — Оп. 1. — Спр. 18.
2. ДАІФО. — Ф. 370. — Оп. 1. — Спр. 26.
3. ДАІФО. — Ф. 370. — Оп. 1. — Спр. 30.
4. Державний архів Львівської області (ДАЛО). — Ф. 26. — Оп. 7. — Спр. 1547.
5. Archiwum Naukowe Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego (AN PTL). — Sygn. 348.
6. AN PTL. — Sygn. 499.
7. AN PTL. — Sygn. 500.
8. AN PTL. — Sygn. 504.
9. AN PTL. — Sygn. 507.
10. AN PTL. — Sygn. 541.
11. Кирчів Р.Ф. Етнографічне дослідження Бойківщини / Р.Ф. Кирчів. — Київ : Наукова думка, 1978. — 174 с.
12. Кирчів Р. Українська тема в народознавчій парадигмі Адама Фішера / Роман Кирчів // Народознавчі зошити. — 2011. — Вип. 4. — С. 561—575.
13. Комар В.Л. Концепція прометеїзму в політиці Польщі (1921—1939 рр.) / Комар В.Л. — Івано-Франківськ : Місто НВ, 2011. — 360 с.
14. Тарнавський Р. Кафедра етнології Львівського університету. Класичний період (1910—1947) / Роман Тарнавський. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. — 236 с.
15. Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ ст. / відп. ред. Петро Федорчак. — Івано-Франківськ : Плай, 1996. — 453 с.
16. Швагуляк М. Маловідома сторінка політичного життя Західної України передодня Другої світової війни (з історії Контактного Комітету. 1937—1939 роки) / Михайло Швагуляк // Записки Наукового товариства імені Шевченка. — Т. ССХХVIII. Праці Історико-філософської секції. — Львів, 1994. — С. 207—248.
17. Швагуляк М.М. Пацифікація: польська репресивна акція у Галичині 1930 р. і українська суспільність / М.М. Швагуляк ; Академія наук України ; Інститут українознавства. — Львів, 1993. — 52 с.
18. Chudziński E. Regionalizm: idea — ludzie — instytucje / Edward Chudziński. — Warszawa, 2013. — 153 [3] s.
19. Dabrowski P. Multiculturalism Polish style. Glimpses from the Interwar Period / Patrice Dabrowski // Understanding multiculturalism: Central Europe and the Habsburg experience / edited by Johannes Feichtinger and Gary B. Cohen. — New York ; Oxford [England] : Berghahn Books, 2014. — P. 85—100.
20. Engelking A. Jan Kanty Falkowski (1901— ca. 1940) / Anna Engelking, Olga Linkiewicz // Etnografowie i ludoznawcy polscy. Sylwetki, szkice biograficzne / red. Anna Spiss and Zofia Szromba-Rysowa. — Wrocław and Kraków, 2010. — Т. III. — S. 61—72.
21. Falkowski J. Etnografia gorali srodkowych i wschodnich Karpat Polskich / Jan Falkowski — Warszawa : [s. n.], 1938. — 13 s.
22. Falkowski J. Północno-wschodnie pogranicze Huculszczyzny / Jan Falkowski. — Lwów : Nakładem Towarzystwa Ludoznawczego, 1938. — 105 s. — (Prace etnograficzne. — № 4 / red. A. Fischer).
23. Falkowski J. Zachodnie pogranicze Huculszczyzny dolinami Prutu, Bystrzycy Nadwórniańskiej, Bystrzycy Sotwinińskiej i Łomnicy / Jan Falkowski. — Lwów : Nakł. Towarzystwa Ludoznawczego, 1937. — 170 s. — (Prace etnograficzne. — № 3 / red. A. Fischer).
24. Falkowski J. Ze wschodniego pogranicza huculskiego / Jan Falkowski // Lud. — Lwów, 1936. — Т. XXXIV. — S. 142—156.
25. Falkowski J. Na pograniczu łemkowsko-bojkowskiem: Zarys etnograficzny / Jan Falkowski, Bazyl Pasznycki. — Lwów : Nakł. Towarzystwa Ludoznawczego, 1935. — 128 s. — (Prace etnograficzne. — № 2 / red. A. Fischer).
26. Fischer A. Zarys etnografii Polski Południowo-Wschodniej / Adam Fischer. — Lwów, 1939. — 45 s.
27. Harasymczuk R.-W. Tańce huculskie / Roman Włodz. Harasymczuk. — Lwów : Nakł. Towarzystwa Ludoznawczego, 1939. — 314 s. — (Prace etnograficzne. — № 5 / red. A. Fischer).
28. Harasymczuk R.-W. Etnografia połonin huculskich / Roman Włodz. Harasymczuk, Wilhelm Tabor. — Lwów : Nakł. Towarzystwa Ludoznawczego, 1938. — 88 s.
29. Kacprzak M. Towarzystwo Rozwoju Ziemi Wschodnich 1933—1939 / Michał Kacprzak. — 2005. — 158 s.
30. Kacprzak M. Ziemia dla żołnierzy. Problem pozyskania i rozdysponowania gruntów na cele osadnictwa wojskowego na Kresach Wschodnich 1920—1939 / Michał Kacprzak. — 2009. — 313 s.
31. Kapłon J. Poznanie turystyczne Czarnohory / Jerzy Kapłon // Карпати: людина, етнос, цивілізація. — 2012. — Вип. 4. — С. 263—280.

32. Kozłowska A. Festiwale polskiego regionalizmu górskiego — święta, zjazdy i tygodnie gór (1935—1939) / Aleksandra Anna Kozłowska // Zeszyty wiejskie. — № 19. — Łódź, 2014. — S. 279—295.
33. Kronika // Złoty szlak. — 1938. — R.1 — Z.1. — S.76—77.
34. Linkiewicz O. Scientific ideals and political engagement: polish ethnology and the 'ethnic question' between the wars / Olga Linkiewicz // Acta Poloniae Historica. — 2016. — № 114. — S. 5—27.
35. Quirini-Popławski Ł. Muzeum Huculskie w Żabiem / Łukasz Quirini-Popławski // Ptaj 36 Almanach karpaccki, półrocznik Towarzystwa Karpackiego. — 2008. — S. 110—131.
36. Statut Towarzystwa Przyjaciół Huculszczyzny. — Warszawa, 1934. — 24 s.
37. Udziela S. Ziemia Łemkowska przed półwieczem: Zapiski i wspomnienia z lat 1888—1893 / Seweryn Udziela. — Lwów : Nakł. Towarzystwa Ludoznawczego, 1934. — 83 s. — (Prace etnograficzne. — № 1 / red. A. Fischer).
38. Walne zebranie Tow. Przyjaciół Huculszczyzny // Gazeta Lwowska. — 1934. — № 31. — (3 lutego 1934).
39. Walne zebranie Tow. Przyjaciół Huculszczyzny // Kurjer powszechny. — 1934. — № 32. — (3 lutego 1934).
40. Wysocki A. Regionalizm funkcjonalny w działaniu (na Huculszczyźnie) w świetle dokumentów Centralnego Archiwum Wojskowego / Wysocki A. // Rocznik archiwalno-historyczny Centralnego Archiwum Wojskowego. — Warszawa, 2009. — № 2/31. — S. 74—103.
41. Kałuski M. Polskie dzieje Huculszczyzny / Marian Kałuski // GI Kworum. Reżim dostępu: http://www.kworum.com.pl/art4395_polskie_dzieje_huculszczyzny.html.
42. Kapłon J. Piękno utraczonej ojczyzny, folklor i tradycje / Jerzy Kapłon // Dziennik Polski, 14.01.2012. Reżim dostępu:

http://www.dziennikpolski24.pl/artykul/3107630_piekno-utraczonej-ojczyzny-folklor-i-tradycje,1,id,t,sa.html.

Tamara Patsai

ETHNOGRAPHIC EXPEDITIONS OF THE SOCIETY OF FRIENDS OF THE HUTSUL REGION

The article is devoted to the research of the ethnographic expeditionary activity of the Society of Friends of the Hutsul Region, actively operated in the south-eastern territories of the Polish state in 1933—1939. The main focus is on the analysis of the activities of A. Fisher as the responsible head of scientific projects. The order of preparation of field research was reproduced, factors of influence on the choice of scientific topics, sources of project financing, key executors were determined.

Keywords: Society of Friends of the Hutsul Region, Adam Fisher, Jan Falkowski, ethnographic expedition.

Тамара Пацай

ЭТНОГРАФИЧЕСКИЕ ЭКСПЕДИЦИИ ОБЩЕСТВА ДРУЗЕЙ ГУЦУЛЬЩИНЫ

Статья посвящена исследованию этнографической экспедиционной деятельности Общества друзей Гуцульщины, которое активно действовало на юго-восточных территориях Второй Речи Посполитой в 1933—1939 гг. Основное внимание сосредоточено на анализе деятельности А. Фишера как ответственного руководителя научных проектов. Воспроизведен механизм подготовки полевых исследований, установлено факторы влияния на выбор научных тем, источники финансирования проектов, а также установлено главных исполнителей.

Ключевые слова: Общество друзей Гуцульщины, А. Фишер, Я. Фальковский, этнографическая экспедиция.